

Biznesin planlaşdırılması

Bir çox sahələrdə olduğu kimi, sahibkarlıq fəaliyyəti zamanı görəcəyiniz işin düzgün və hərtərəfli planlaşdırılması uğurlu fəaliyyətin təməlidir.

Hansı fəaliyyətlə məşğul olmaq istədiyiniz haqda dəqiq məlumat

Adətən, kiçik sahibkarlıqla məşğul olan şəxslər təcrübəsi və bacarığı olan sahələrdə fəaliyyət göstərirlər. Məsələn, kənd təsərrüfatı sahəsində müvafiq bilik və təcrübəyə malik olan şəxslər sahibkarlıq fəaliyyətini bu istiqamətdə qurması onlara digər təcrübəsiz rəqiblər qarşısında bir sıra üstünlüklər verir.

Məşğul olmaq istədiyiniz fəaliyyət üçün tələb olunan resurslar (maliyyə vəsaiti, işçi qüvvəsi, ofis, anbar və torpaq sahəsi və s.)

Sahibkarlıq fəaliyyətinin xüsusiyyətlərindən asılı olaraq tələb olunan avadanlıqlar, qurğular və sair vasitələr, onları əldə etmək üçün lazım olan maliyyə vəsaiti və müvafiq ixtisasa malik işçi qüvvəsi barədə dəqiq məlumatla sahib olmalısınız.

Bazarın təhlili

Bu mərhələdə sahibkar təklif edəcəyi məhsulun (işin, xidmətin) potensial müştərilərinin sayı, oxşar məhsul (iş, xidmət) təklif edən rəqib sahibkarlar barədə məlumatları təhlil edir və əldə etdiyi məlumatlar əsasında müvafiq qərarlar verir (məsələn, satış yerinin düzgün təyin olunması, təklif etdiyi məhsulun digər oxşar məhsullardan fərqləndirəcək və müştəriləri cəlb edəcək xüsusiyyəti və s.).

Satışın təşkili

Satışın təşkili zamanı əsas nəzərə alınmalı amillərdən biri təklif edilən məhsulun (işin, xidmətin) qiymətidir. Qiymətin formalaşmasında bir sıra faktorlar nəzərə alınmalıdır: məhsulun hazırlanmasına çəkilən ümumi xərclər, sahibkarın gəlirlilik norması, bazarada eyni məhsulun orta qiyməti və s.

Bununla yanaşı, məhsulun satıcısı əvvəlcədən alıcılarla (istehsalçılardan və satıcılardan məhsul tədarük edənlər, distribütorlar, topdansatış mərkəzləri, mağazalar və s.) hazır məhsulun satılması ilə bağlı razılığa gələ bilər.

Sahibkarlıq fəaliyyətinin maliyyələşdirilməsi

Xərclərin maliyyələşdirilməsi üçün 2 əsas maliyyə resurslarından istifadə edilir: şəxsi kapital və cəlb olunmuş vəsaitlər. Şəxsi kapital sahibkarın özünə məxsus olan və sahibkarlıq fəaliyyətinə yatırmaq üçün istifadə etdiyi maliyyə vəsaitidir. Cəlb olunmuş vəsait dedikdə isə digər mənbələrdən əldə edilmiş pul resursları nəzərdə tutulur (misal üçün: bank krediti).

Misalda gördüyümüz kimi, xərclər smetasına əsasən sahibkarın ilkin xərci 7.115 manat təşkil edir.

Tələb olunan məbləğin 3.115 manatı şəxsi kapitalı hesabına ödəniləcək, qalan 4.000 manatın maliyyələşdirilməsi üçün isə o, Sahibkarlığın İnkişafı Fonduna (bundan sonra - SİF) müraciət etməyi qərara alır.

SİF tərəfindən biznes planı təhlil ediləndən sonra sahibkarın maliyyələşdirilməsinə müsbət rəy verilir və illik 8 faiz dərəcə ilə 3 il müddətinə kredit müqaviləsi imzalanır (SİF barədə ətraflı məlumatı qurumun rəsmi sahifəsindən əldə edə bilərsiniz).

Sahibkarlıq prosesi

Qeydiyyat

Biznesi ətraflı planlaşdırdıqdan sonra sahibkarlıq fəaliyyətinə başlamazdan əvvəl sahibkar ilk növbədə vergi ödəyicisi kimi vergi orqanında qeydiyyata alınmalı, fəaliyyətinin maliyyələşdirilməsi üçün maliyyə vəsaitinin cəlb edilməsi tələb olunduğu halda, onun əldə edilməsi ilə bağlı müvafiq tədbirlər görməli, sahibkarlıq fəaliyyətinin həyata keçirilməsi zamanı isə əldə etdiyi gəlirdən vergiləri hesablamaq, bəyan etməli və dövlət büdcəsinə ödəməlidir.

Fiziki şəxs sahibkarlıq fəaliyyəti ilə fərdi sahibkar kimi və ya hüquqi şəxs yaradaraq məşğul ola bilər.

Fərdi sahibkarlıq - hüquqi şəxs yaratmadan fiziki şəxslərin gəlir əldə etmək məqsədilə fərdi qaydada, xüsusi mülkiyyətinə əsaslanaraq, risk və məsuliyyəti öz üzərinə götürməklə həyata keçirdiyi sahibkarlıq fəaliyyətidir.

Hüquqi şəxs - qanunla müəyyən edilmiş qaydada dövlət qeydiyyatından keçmiş, xüsusi yaradılmış, müstəqil balansı olan ehtiva qurumdur ki, mülkiyyətində ayrıca əmlakı olsun, öz öhdəlikləri üçün bu əmlakla cavabdehlik daşısın, öz adından əmlak və şəxsi qeyri-əmlak hüquqları əldə etmək və həyata keçirmək, vəzifələr daşımaq, məhkəmədə iddiaçı və ya cavabdeh qismində iştirak etmək hüququna malik olsun.

Vergi ödəyicisi kimi uçota alınan fiziki şəxslər Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları şəxsiyyət vəsiqəsinin surəti, əcnəbi və vətəndaşlığı olmayan şəxslər Dövlət Miqrasiya Xidməti tərəfindən onlara verilmiş vəsiqə ilə "Fiziki şəxsin uçotu haqqında Ərizə"ni, hüquqi şəxslər isə "Kommersiya qurumunun dövlət qeydiyyatı haqqında ərizə" ilə birlikdə dövlət qeydiyyatı üçün tələb olunan digər sənədləri vergi orqanına təqdim edir.

Müvafiq ərizə formalarında, digər məlumatlarla yanaşı, məşğul olmaq istədikləri fəaliyyət növü (növlərini) və vergitutma sistemi qeyd edilməli və həmin məlumatlarda sonrakı dövrdə hər hansı dəyişiklik baş verdikdə, vergi orqanına bu barədə 40 gün ərzində məlumat təqdim etməlidir.

Sahibkar fəaliyyət göstərəcəyi təsərrüfat subyektini (obyektini), məsələn: mağazanı, kafeni, istehsal xanasını, fermasını, anbarı və s. yerləşdiyi ərazi üzrə vergi orqanına, o cümlədən əhatə dairəsinə aid olan vergi ödəyicilərinə xidmət mərkəzlərinə müraciət etməklə uçota qoymalı, nağdsız hesablaşmaların aparılması, o cümlədən kreditlərin götürülməsi məqsədilə istədiyi bankda hesab açmalı, nağd pul hesablaşmaları aparıldığı təqdirdə isə təsərrüfat obyektində nəzarət-kassa aparatını quraşdırmalıdır.

Öhdəliklərin yerinə yetirilməsi

Sahibkar vergi ödəyicisi kimi uçota alınan zaman seçdiyi vergitutma sistemində və yaranmış vergitutma obyektlərinə uyğun olaraq, müvafiq vergiləri (sadələşdirilmiş vergi və ya gəlir (mənfəət) vergisi, ƏDV, maddəli işlə əlaqədar ödəmə mənbəyində tutulan gəlir vergisi, ödəmə mənbəyində tutulan vergilər və s.) hesablayıb dövlət büdcəsinə ödəməli və müvafiq bəyannamələri vergi orqanına təqdim etməlidir.

Azərbaycanda əhalinin rifahının yaxşılaşdırılması məqsədilə verilən sosial yönümlü güzəştlərlə yanaşı, kapital qoyuluşlarının artırılmasına və əhalinin məşğulluğunun təmin olunmasına, xüsusilə qeyri-neft sektorunun inkişafına xidmət etməli olan sahələr üzrə güzəştlər də mövcuddur.

Sahibkarların ən geniş kütləsini əhatə edən sahələrdən biri də aqrar sektordur. Təsədüfi deyil ki, 2001-ci ildən bu günədək əhalinin daxili tələbatının təmin olunması, eyni zamanda xarici bazarlara çıxış imkanının yaradılması məqsədilə bu sahəyə davamlı olaraq güzəştli vergitutma rejimi tətbiq edilir.

Hal-hazırda kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalçıların əldə etdikləri gəlirləri (həmin məhsulların emalından əldə edilən gəlir istisna olmaqla) mənfəət və gəlir vergi-

sindən, ƏDV-dən, sadələşdirilmiş vergidən və bu fəaliyyət prosesində istifadə etdikləri əmlaka görə əmlak vergisindən azad olunublar.

Fiziki şəxs kimi vergi uçotuna dayanma, kommersiya hüquqi şəxsin yaradılması, təsərrüfat subyektinin uçota alınması, bank hesabının açılması, NKA-nın və POS-terminalın qeydiyyatı, vergi öhdəliklərinin yerinə yetirilməsi və s. barədə daha geniş məlumatla "Vergi bələdçisi" bölməsində tanış olmaq olar.

Vergi orqanında uçota alınarkən Dövlət Vergi Xidmətinin göndərdiyi məlumata əsasən sahibkar Əmək və Əhəlinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi yanında Dövlət Sosial Müdafiə Fondunda (DSMF) qeydiyyata alınır (fəaliyyət göstərdiyi sahə və işçilərinə hesablanmış əmək haqqı üzrə sosial sığorta ayırmaları hesablayır, bəyan etməklə bütçəyə ödəyir).

Sahibkar tərəfindən əmək qanunvericiliyinə uyğun olaraq maddəli işə cəlb edilmiş hər bir işçi ilə yazılı əmək müqaviləsi bağlanılmalı və hüquqi qüvvədə malik olması üçün bu barədə bildirişlər elektron informasiya sistemində daxil edilməlidir.

Mühasibat uçotu

Sahibkar öz fəaliyyətini düzgün dəyərləndirmək və maliyyə vəziyyəti barədə dolğun məlumat almaq üçün mühasibat uçotunu aparmalıdır.

Mühasibat uçotu subyektlərində mühasibat uçotunun "Mühasibat uçotu haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə müəyyən edilmiş müvafiq mühasibat uçotu standartlarına və uçot qaydalarına uyğun aparılması məcburidir.

Təhlilin aparılması və müvafiq qərarın qəbul edilməsi

Sahibkar həyata keçirdiyi təsərrüfat fəaliyyəti üzrə əldə etdiyi nəticələr əsasında təhlillər aparmalı, müvafiq qərarlar verməli, yeni fəaliyyət prosesinə başlamazdan əvvəl qarşısına müəyyən məqsədlər qoymalı və bu məqsədlərə nail olmaq üçün müvafiq plan tərtib etməlidir.

Misal üçün: sahibkar növbəti fəaliyyətinin sonuna ümumi dövriyyəsinin 20 faiz artırılmasına nail olmaq üçün maliyyə nəticələri əsasında yeni işçilərin cəlb edilməsinə, xərclərin azaldılmasına və mövcud resurslardan mümkün qədər səmərəli istifadə olunmasına dair və bu kimi digər qərarlar verməlidir.

Qeyd edildiyi kimi, sahibkarlıq fəaliyyəti mürəkkəb fəaliyyət olduğu üçün bütün prosesləri misallar üzərində əks etdirmək mümkün deyil. Buna baxmayaraq, Sizə təqdim etdiyimiz misallarda əhalinin sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olmaq istəyini formalaşdırmaq, onların sahibkarlıq fəaliyyəti zamanı diqqət yetirməli olduqları və qarşılaşa biləcəkləri ümumi məsələlərə toxunulmuşdur.

Sahibkarlıq bacarığına və müəyyən təcrübəyə yiyələnmək üçün iqtisadi ədəbiyyatla tanış olmağınızı və dövlət qurumlarının həyata keçirdiyi görüş və treninqlərdə iştirak etməyinizi məsləhət görürük.

Sahibkarların maarifləndirilməsi

Ölkədə sahibkarların işgüzar aktivliyinin artırılması, onlara zəruri nəzəri biliklərin verilməsi, vərdislərin və bacarıqların aşılması istiqamətində, digər dövlət orqanları ilə, o cümlədən İqtisadiyyat Nazirliyi yanında Kiçik və Orta Biznesin İnkişafı Agentliyi (KOBİA), Maliyyə Nazirliyi, eləcə də Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi ilə birlikdə Bakı şəhərində və regionlarda sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan hüquqi və fiziki şəxslərlə, habelə sahibkarlıq fəaliyyətinə yeni başlamaq istəyən işgüzar şəxslərlə biznesə necə başlanılması, vergilərin və sosial sığorta ayırmalarının hesablanması və ödənilməsi, vergi və mühasibat uçotunun aparılması istiqamətində maarifləndirici görüşlərin, treninqlərin keçirilməsi və məsləhət xidmətlərinin göstərilməsi istiqamətində tədbirlər həyata keçirilir.

Vergi qanunverciliyinə (inzibacılığın)

edilmiş dəyişikliklər haqqında

Məlum olduğu kimi, "Vergi Məcəlləsində dəyişiklik edilməsi haqqında" 13.05.2022-ci il tarixli 534-VIQD nömrəli Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə Vergi Məcəlləsinin 123-cü maddəsinə dəyişikliklər edilmiş və həmin Qanunun 2-ci maddəsinə əsasən bu dəyişikliklər 2022-ci il yanvarın 1-dən tətbiq edilir.

Belə ki, Vergi Məcəlləsinin 123.1-ci maddəsinə əsasən rezident fiziki şəxsə, qeyri-rezident fiziki şəxsin Azərbaycan Respublikasındakı daimi nümayəndəliyinə (maliyyə lizinqini həyata keçirən fiziki şəxslər istisna olmaqla) və Azərbaycan Respublikasında daimi nümayəndəliyi olmayan qeyri-rezidentə rezident tərəfindən və ya qeyri-rezidentin daimi nümayəndəliyi tərəfindən, yaxud bu cür nümayəndəliyin adından ödənilən faizlərdən, o cümlədən maliyyə lizinq əməliyyatları üzrə ödənilən ssuda faizlərdən gəlir bu Məcəllənin 13.2.16-cı maddəsinə uyğun olaraq Azərbaycan mənbəyindən əldə edilmişdirsə, bu Məcəllənin 102.1.22-ci və 102.1.22-2-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş güzəşt nəzərə alınmaqla ödəniş mənbəyində 10 faiz dərəcə ilə vergi tutulur.

Bununla da, faiz gəlirini əldə edən rezident hüquqi şəxslər və qeyri-rezident hüquqi şəxslərin Azərbaycan Respublikasındakı daimi nümayəndəliyi tərəfindən əldə edilən faiz gəlirlərinin ödəmə mənbəyində deyil, ümumi mənfəətdə bəyan edilməklə ödənilməsi həyata keçiriləcək və faiz gəlirləri üzrə vergilənmədə vahid mexanizm tətbiq olunacaqdır.

Vergi Məcəlləsinin 123.1-ci maddəsinə edilmiş dəyişikliyin mahiyyəti rezident hüquqi şəxslərin və qeyri-rezident hüquqi şəxslərin Azərbaycan Respublikasındakı daimi nümayəndəliyinin faiz gəlirlərinin vergidən azad edilməsi deyil, həmin rezident hüquqi şəxslərin və qeyri-rezidentin hüquqi şəxslərin Azərbaycan Respublikasındakı daimi nümayəndəliyinin faiz gəlirlərinin vergiyə cəlb edilməsi mexanizminin dəyişdirilməsidir.

Yuxarıda qeyd edilən Qanun 13.05.2022-ci il tarixində qəbul edildiyindən və 10.06.2022-ci il tarixində "Azərbaycan Qəzeti"ndə dərc edilərək qüvvəyə mindiyindən Vergi Məcəlləsinin 150-ci maddəsinin tələblərinə uyğun olaraq 2022-ci ilin 1-ci rübü ərzində rezident hüquqi şəxslərə və qeyri-rezident hüquqi şəxslərin Azərbaycan Respublikasındakı daimi nümayəndəliyinə ödənilən faiz gəlirlərindən ödəmə mənbəyində vergi tutulmuşdur.

Vergi Məcəlləsinə edilmiş dəyişiklikdən irəli gələrək 2022-ci ildən əvvəlki dövrlərdə bağlanmış və 2022-ci ildə qüvvədə olan müqavilələrə uyğun olaraq hesablanmış faiz gəlirlərinin həmin Qanuna edilmiş dəyişiklik qüvvəyə mindikdən (01.01.2022-ci ildən) sonra rezident hüquqi şəxslərə və qeyri-rezident hüquqi şəxslərin Azərbaycan Respublikasındakı daimi nümayəndəliyinə ödənilməsi zamanı vergilər aşağıda qeyd edilən formada hesablanmalıdır:

Nümunə 1:

Rezident "A" MMC ilə XXX Bank arasında 2022-ci ilin yanvar ayında bağlanmış bir illik depozit müqaviləsinə əsasən rüblük faiz ödəmələri aparılır və bankda yerləşdirilmiş depozit üzrə hesablanmış rüblük faizlər 2022-ci ilin mart ayında həmin "A" MMC-yə ödənilmiş və Bank tərəfindən faiz ödəmələrindən ödəmə mənbəyində vergi tutulmuşdur.

Bu halda dəyişikliyin 1 yanvar 2022-ci il tarixdən qüvvəyə mindiyini nəzərə alaraq, 2022-ci ilin 1-ci rübü üzrə rezident hüquqi şəxslərdən və qeyri-rezidentin hüquqi şəxslərin Azərbaycan Respublikasındakı daimi nümayəndəliyindən faizlərə görə ödəmə mənbəyində tutulan vergilər bank tərəfindən müvafiq dövr üçün dəqiqləşdirilmiş hesabat təqdim edilməklə yenidən hesablanmalıdır.

Həmçinin faiz gəlirləri rezident hüquqi şəxslərin və qeyri-rezidentin hüquqi şəxslərin Azərbaycan Respublikasındakı daimi nümayəndəliyinin müvafiq dövrlər üzrə ümumi gəlirlərinə aid edilməklə mənfəət vergisinə cəlb olunur.

Nümunə 2:

Rezident "A" MMC ilə XXX Bank arasında 2021-ci ilin iyun ayında bağlanmış bir illik depozit müqaviləsinə əsasən bankda yerləşdirilmiş depozit üzrə hesablanmış illik faizlər 2022-ci ilin iyun ayında həmin rezident "A" MMC-yə ödənilmişdir.

Ödəmə mənbəyində vergilərin tutulması Vergi Məcəlləsinin 150-ci maddəsinə uyğun olaraq həyata keçirilir və ödəniş həyata keçirilən rüb üzrə verginin tutulması və hesabat vermə öhdəliyi yaranır.

Bu halda ödəniş 2022-ci ilin iyun ayında həyata keçirildiyindən Qanuna edilmiş dəyişiklikdən irəli gələrək 2022-ci ildə ödəmə mənbəyində vergilərin tutulması nəzərdə tutulmadığı üçün Bank tərəfindən ödənilən illik faiz məbləğindən vergi tutulmur, həmin məbləğ tam həcmdə faiz gəlirini əldə edən rezident hüquqi şəxs tərəfdən bəyan edilir.

Yuxarıda qeyd edilənlər "Vergi Məcəlləsində dəyişiklik edilməsi haqqında" 13.05.2022-ci il tarixli 534-VIQD nömrəli Azərbaycan Respublikasının Qanunu (və Vergi Məcəlləsinin 123-cü maddəsi ilə tənzimlənir.

Həmçinin xatırladıraq ki, Vergi Məcəlləsinin 58.1-ci maddəsinə əsasən verginin (o cümlədən ödəmə mənbəyində verginin), hesabatda göstərilən məbləği verginin hesabatda göstərilməli olan məbləğinə nisbətən azaldılmışdırsa, habelə büdcəyə çatası vergi məbləği hesabat təqdim etməməklə yayındırılmışdırsa vergi ödəyicisinə azaldılmış və ya yayındırılmış vergi məbləğinin (kameral vergi yoxlaması nəticəsində hesablanmış əlavə vergi məbləği istisna olmaqla) 50 faizi miqdarında maliyyə sanksiyası tətbiq edilir.

Nəzərinizə çatdıraq ki, Vergi Məcəlləsi və qanunvericiliyinə dair qüvvədə olan digər normativ hüquqi aktlar barədə məlumatları Dövlət Vergi Xidmətinin rəsmi internet sahifəsinin (www.taxes.gov.az) "Qanunvericilik" bölməsinin "Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsi" və "Qanunvericilik aktları" alt bölməsindən, eyni zamanda hesabat formaları və onların tərtib edilməsi qaydaları barədə məlumatları qeyd edilən rəsmi internet sahifəsinin "Bəyannamə" bölməsinin "Bəyannamə və ərizə formaları arayış və hesabatlar" alt bölməsindən əldə edə bilərsiniz.

Əlavə məlumat almaq üçün Dövlət Vergi Xidmətinin rəsmi internet sahifəsinə və 195-1 Çağrı Mərkəzinə -

və Bakı şəhəri, Binəqədi rayonu, Ziya Bünyadov prospekti 15,

Bakı şəhəri, Nərimanov rayonu, Ağa Nemətulla küçəsi 44, Bakı şəhəri,

Sabunçu rayonu, Bakıxanov qəsəbəsi, Nazim İsmayılov prospekti 276,

Bakı şəhəri, Qaradağ rayonu, Lökbatan qəsəbəsi, 28 May küçəsi 10 ünvanlarında yerləşən Vergi ödəyicilərinə xidmət mərkəzlərinə müraciət edə bilərsiniz.

Bu sayda Mks.az və *vergiler.az*-dan istifadə olunmuşdur.